

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty
Güz/Autumn 2020, 7 (2), 1305-1327

GEREKİRCİLİK İLKESİ TEMELİNDE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM
KURUMLARINDA DİN EĞİTİMİ
Religious Education In Preschool Educational Institutions
On The Basis Of Principle Of Necessity

İlyas ERPAY

Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü,
Din Eğitimi Anabilim Dalı, e-mail: ilyaserpay@hotmail.com Orcid No: 0000-0003-
2350-6998

Hakemler / Referees:

Prof. Dr. Cemil ORUÇ / İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Hasan SÖZEN / Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali ÖNCÜ / Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received: 08/08/2020
Kabul Tarihi / Accepted: 03/12/2020
Yayın Tarihi / Published: 30/12/2020
Cilt / Volume: 7
Sayı / Issue: 2
Sayfa / Pages: 1305-1327

Atıf / Cite as: Erpay, İlyas. "Gerekircilik İlkesi Temelinde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi" [Religious Education In Preschool Educational Institutions On The Basis Of Principle Of Necessity]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty*, 7/2 (Aralık 2020), 1305-1327. Doi: 10.17859/pauifd.778125

İntihal / Plagiarism: Bu makale, İthenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with İthenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 7 (2) 2020: 1305-1327

GEREKİRCİLİK İLKESİ TEMELİNDE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA DİN EĞİTİMİ

İlyas ERPAY*

Öz

Erken çocukluk dönemi eğitimi, çocuğun gelişimine birçok açıdan katkı sağlayan en önemli eğitim süreçlerinden birisidir. Çocuklarda 3-6 yaş aralığını kapsayan bu dönem, genel eğitimde olduğu gibi dini eğitim açısından da oldukça önemli ve hayatidir. Bu süreçte verilecek din eğitiminin niteliği ve metodolojisi konusunda önemli bazı problemler belirmektedir. Bu çerçevede çalışmamız, erken çocukluk döneminde, okul öncesi eğitim kurumlarında, din eğitiminin gerekliliği, niteliği ve metodolojisi konusunda bir literatür taraması yapmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda çocuğun gelişim özellikleri çerçevesinde çocuğun din eğitimine uygunluk durumu irdelenmiştir. Ayrıca dünden bu güne okul öncesi eğitimin tarihsel süreci, diğer ülkelerdeki mevcut okul öncesi eğitim kurumları ve bu ülkelerdeki erken çocukluk dönemi din eğitim uygulamaları ele alınmış ve böylece ülkemizdeki okul öncesi din eğitimi uygulamaları ile bu ülkelerdeki erken çocukluk dönemi din eğitim uygulamalarını karşılaştırma olanağı bulunmuştur. Araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre okul öncesi eğitim kurumlarında din eğitimi verilmesinin uygun olduğu, farklı ülkelerdeki uygulamalar ile tarihsel tecrübenin bu yöndeki bulguları desteklediği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Din Eğitimi, Dini Gelişim, Erken Çocukluk ve Din Eğitimi, Okul Öncesi Dönem, Anaokulu.

Religious Education In Preschool Educational Institutions On The Basis Of Principle Of Necessity

Abstract

Early childhood education is one of the most important educational processes, which contribute to the development of the child in many ways. This period, which covers the 3-6 age range for children, is very important for religious education as well as for general education. In this process, some important problems are appeared about the attribute and methodology of religious education to be given. In this context, our study aimed to make a literature review on the necessity, attribute and methodology of religious education in pre-school education institutions in early childhood. In this context, the child's suitability to religious education is examined within the framework of the child's developmental characteristics. In addition, the historical process of pre-school education from yesterday to today, existing pre-school education institutions in other countries and early childhood religious education practices in these countries are discussed and thus, pre-school religious education practices in our country with early childhood religious education practices in these countries are offered to compared the opportunity. According to the findings obtained from the research, it has been observed that the practices in different countries and

* Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı, e-mail: ilyaserpay@hotmail.com Orcid No: 0000-0003-2350-6998

the historical experience support the findings in this direction and it is appropriate to provide religious education in preschool education institutions.

Keywords: Religious Education, Religious Development, Early Childhood and Religious Education, Preschool Period.

Structured Abstract: Each phase in human development is the initial phase for the next period. The characteristics of these critical phases that emerge during the development process and are effective in human life and the education received in these phases sustain their impact throughout life. In the light of current knowledge, development in every aspect begins in the prenatal period and continues into infancy, preschool childhood, and after. It is possible to say that children experience physical, emotional, and cognitive developments in the prenatal and postnatal phases as well as religious development. It is known that starting from the early childhood period, children develop curiosity about religious issues, ask questions to understand religious concepts, and are interested in religious attitudes and activities in the environment. It is important for families and individuals and institutions that provide religious education to inform children correctly about such religious questions and behaviors in order to contribute to the smooth development of children in terms of religion. In this case, families and religious educators need to be competent in educational sciences, developmental psychology, and field knowledge to develop an attitude suitable for the age of the child. The current situation of preschool institutions in terms of preschool religious education whose methodology is yet to be developed in desired levels in Turkey and also whose aforementioned development is improbable since it has not come into practice is the main subject of this article. In this context, the principle of determinism and the causality concept were tried to be explained and the reasons that make religious education required in preschool institutions were sought to be based on these concepts. Determinism in terms of preschool religious education targets discussing whether the existing multiple reasons can result in a new outcome in religious education or not. In this context, child-centered factors (age, developmental characteristics, religion, culture, etc.) and the historical role of preschool institutions, and the status of religious education in preschool education institutions in other countries were discussed in this study. It was discussed whether the presented multiple causality is sufficient for religious education in kindergartens in our country in line with the principle of determinism.

Consequently, the age at which children attend preschool education institutions also includes the age at which they begin to show religious development. However, given the necessity of early childhood religious education, the questions that this education shall be provided by whom, in which environment, and how have not been adequately discussed and this issue remains unsolved in Turkey. Therefore, families seek to maintain the religious development of children in the current situation. However, the analysis of a healthy upbringing of the child in all respects presents that the support of the religious development by official institutions and experts should be observed as a significant causality. Besides, considering the developmental characteristics, meeting the religious needs of the child is a prerequisite for a healthy upbringing. This situation is one of the factors that make religious education compulsory in preschool institutions. Likewise, another factor that makes religious education necessary in preschool institutions is our historical past. Ottoman elementary-primary school, which existed since the establishment of the Ottoman Empire and where children aged between 5-6 years were taught religion and morality, are our historical reality. Besides, different countries offering preschool religious education may provide causality for Turkey. There are some prerequisites for religious education to be provided in preschools in Turkey as well as all these causalities. The most important one of these prerequisites is the issue of human resources specially trained to provide religious education in preschool institutions. It is a primary issue that should be solved in Turkey. Another prerequisite of preschool period religious education is to

develop a religious education methodology suitable for the developmental characteristics of children. This confronts us in Turkey as a problem not yet adequately progressed. Meeting these prerequisites are factors that would increase causality. In this context, we can say that it is seen that multiple causality occurs for early childhood religious education in preschool education institutions in our country. However, taking a holistic approach by official or unofficial religious education institutions and fulfilling many prerequisites would increase the possibility for religious education to be given in these institutions and would fulfill the competence based on determinism.

Keywords: Religious Education, Religious Development, Early Childhood and Religious Education, Preschool Period.

GİRİŞ

İnsanın gelişimindeki her evre, kendinden sonraki dönem için başlangıç evresidir. Gelişim sürecinde ortaya çıkan ve insan hayatında etkili olan bu kritik evrelerin özellikleri ile bu evrelerde alınan eğitim, insan yaşamı boyunca etkisini sürdürmektedir. Mevcut bilgiler ışığında her açıdan gelişim doğum öncesi dönemde başlamakta ve bebeklik, okul öncesi çocukluk ve sonrası olarak sürmektedir. Bu evrelerde gelişimin sağlıklı bir şekilde tamamlanabilmesi için gerek ebeveynler gerekse de eğitim kurumları iyi bir eğitim verme çabası içerisinde olmalıdır. Çocukların doğum öncesi ve sonrasındaki evrelerde yaşamış oldukları fiziksel, duygusal, bilişsel vs. gelişimleri dini açıdan da yaşadıklarını söylemek mümkündür. Dolayısıyla insanın bilişsel, ahlaki, sosyal gelişiminin yanı sıra dini gelişimi açısından bu kritik dönemlerin özelliklerinin bilinmesi yapılacak olan din eğitiminin niteliği açısından önemlidir.¹

Dini gelişim açısından 3-4 yaşları kritik bir öneme sahiptir. Bu dönemden başlayarak çocuklarda din ile ilgili konulara karşı merak oluşmakta, çocuklar dini kavramları anlamak için sorular sormakta, çevredeki dini tutum ve etkinliklere karşı ilgi duymaktadırlar.² Çocuklar Allah'ın varlığı, onun büyüklüğü, Allah'ın ne olduğu, ahiret hayatı, ölüm, melek, şeytan ve ilk peygamberin yaratılışı gibi daha birçok konuyu merak etmektedirler.³ Örneğin, Hz. Adem ile ilgili "Hz. Adem cennetten dünyaya nasıl geldi? Uçarak mı yoksa ışınlanarak mı geldi? Kaç yaşında dünyaya geldi? Otuz yaşında mı, bebek olarak mı?" gibi sorular ile Allah'ı büyük bir bulut olarak algılayarak ve büyük bulutun altında küçük bulutlar resmederek, "Allah ve ailesi demesi" gibi çocuklarda görünürlük kazanan durumlar ile çocukların sürekli soru sormaları⁴ onların küçük yaşlarda din ile olan bağıni ortaya koymaktadır. Din eğitimi metodolojisi açısından baktığımızda bu soruların dini açıdan yetkin kişileri dahi, çocuğun gelişimine uygun cevap verme konusunda düşünmeye sevk edecek ve zorlayacak türden sorular olduğunu görmekteyiz. Çocuklarda ortaya çıkan bu durum karşısında din eğitimcisinin, çocuğun yaşına uygun bir tutum geliştirebilmesi

¹ Cemal Tosun - Fatma Çapcıoğlu, "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi", *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 5 (2015), 706.

² Tosun - Çapcıoğlu, "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi", 706.

³ Kerim Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2012), 60-64.

⁴ Mualla Selçuk, *Çocuğun Din Eğitiminde Dini Motifler* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1991), 40.

için eğitim bilimleri, gelişim psikolojisi ve alan bilgisine vakıf olması önem arz etmektedir. Aileler ile din eğitimi veren kişi ve kurumlarca çocukların bu tür dini soru ve davranışları karşısında onları doğru bilgilendirmek, çocukların dini açıdan sorunsuz gelişimlerine katkıda bulunabilmek açısından önem arz etmektedir.

Çocuğun içinde yetiştiği toplumun gelenekleri, dini inancı ve ahlaki yargıları onun yaşamında en büyük belirleyici konumundadır. Dolayısıyla bütün bu birikimlerin yanı sıra yeni değişimlere karşı ayak uyduracak bakış açısının çocuklara kazandırılmasında temel araç olan eğitim, çocukluğun ilk evresinden itibaren karşılaşılan⁵ ve her dönem ve şartlara göre gelişen dinamik bir mekanizmadır. Genel eğitim için hal böyleyken ülkemizde metodolojisi henüz istenen seviyede gelişmemiş olan ve uygulamaya dönüşmediği için gelişmesinin de pek mümkün olmadığı okul öncesi dönem din eğitimi için anaokullarında durum nedir? Mevcut anaokullarında din eğitimi sorununun temelinde halkın tutum ve davranışları, toplumsal yaklaşım gibi yetişkin merkezli etmenler ile hukuki ve siyasi nedenler olabilir ki bu konuların her biri ayrı araştırmaya ihtiyaç duyan hususlarıdır.

Gerekircilik (determinizm) ilkesi doğada belirli bir düzenin olduğunu öne sürer.⁶ Gerekircilik, nesnel bir gerçekliğin nedensellik ve nesnel yasalarla belirlendiğini ileri süren görüştür.⁷ Bu bağlamda gerekircilik, belirli bir anda öncekiler sonrakileri tayin etmesi suretiyle olay ve fiillerin birbirine bağlı olmasıdır.⁸ Başka bir ifadeyle bir olayın gerçekleşmesi, başka olayların gerekli ve kaçınılmaz sonucu olduğunu öne süren öğretilerdir.⁹ Bir sonucu meydana getirmede, tek başına gerekli ve yeterli olmayan etmenler, belirli bir örüntü içinde ve bir arada bulduklarında bütünü tayin etmede yeterli olabilirler. Gerekircilik ilkesinde önkoşullar meydana getirildiğinde, sonuç olayın tam olarak tekrarlanacağı varsayımı, dolayısıyla bir "X" oluşumunun bir diğer "Y" oluşumunu tayin etmesi olarak tanımlanan nedenselliği de içermektedir.¹⁰ Çoklu nedensellik olarak adlandırılabilir bu etkenlerden biri veya cüzi bir oranı, yeni bir durumun ortaya çıkmasına katkıda bulunur veya meydana gelme olasılığını arttırır.¹¹ Okul öncesi din eğitimi açısından gerekircilik, var olan çoklu nedenlerin din eğitimi adına yeni bir sonuç doğurup doğuramayacağını tartışmaya yöneliktir. Bu bağlamda araştırmada, Çocuk merkezli etmenler (yaş, gelişim özelliği, din, kültür vb.) ile okul öncesi kurumların tarihi rolü, diğer ülkelerdeki okul öncesi eğitim kurumlarında din eğitiminin durumu ele alınmıştır. Ve ortaya konan çoklu nedenselliğin ülkemizdeki anaokullarında din eğitimi için gerekircilik ilkesi doğrultusunda yeterli olup olmadığı konusu tartışılmıştır.

⁵ Cemil Oruç, "Okul Öncesi Dönem Çocuğunda Ahlaki Değerler Eğitimi", *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama* 2 (23 Temmuz 2010), 38.

⁶ Sirel Karakaş, "Nedensellik İlişkisi ve Pozitif Bilimin Amaçları Açısından Deneysel ve Korelatif Yaklaşımlar", *Klinik Psikiyatri* 5 (2002), 73.

⁷ Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar* (İstanbul: Remzi Kitapevi, 1977), 222.

⁸ Zekeriyya Uludağ, "Determinizm ve Zorunluluk", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 8/1 (1993), 257.

⁹ Erdal Çakıcıoğlu, *Türkçe Sözlük* (İstanbul: Akvaryum Yayınları, 2011), 216.

¹⁰ Karakaş, "Nedensellik İlişkisi ve Pozitif Bilimin Amaçları Açısından Deneysel ve Korelatif Yaklaşımlar", 73.

¹¹ Karakaş, "Nedensellik İlişkisi ve Pozitif Bilimin Amaçları Açısından Deneysel ve Korelatif Yaklaşımlar", 73-74.

Okul öncesi çocuğun dini gelişimi ve din eğitimi ile ilgili ülkemizde Bilgin (1991),¹² Selçuk (1991),¹³ Yavuz (2012),¹⁴ Oruç (2014),¹⁵ Cihandide (2014),¹⁶ Çoban (2016),¹⁷ Köylü ve Oruç'un (2017)¹⁸ birlikte yaptıkları çeşitli çalışmalar son dönemde kitap olarak basılmış mevcut eserleridir. Bu eserlerin yanı sıra konu ile ilgili önemli birçok makale mevcuttur. Ancak ülkemizde resmi okul öncesi eğitim kurumları, özellikle de anaokulu özelinde din eğitimi verilmesi konusunda yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Dolayısıyla çalışmanın; din eğitimi yapılmasına yönelik okul öncesi eğitim kurumları, okul öncesi dönem çocukların ebeveynleri, okul öncesi öğretmenleri vb. bağlamında yapılması muhtemel çalışmalara bakış açısı sunması ve okul öncesi eğitim kurumlarında din eğitimi açısından literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

1. Okul Öncesi Dönem Çocuğun Genel Özellikleri

Okula gidip gitmeme açısından değerlendirildiğinde okul öncesi dönem olarak adlandırılan ilk çocukluk dönemi, kavram olarak sıfır ile altı yaş arasındaki dönemi ifade eder. Bu dönem, toplumsal ilişkiler ile birlikte çocuğun bilişsel, dilsel ve kişilik gelişiminde önemli değişimlerin olduğu bir dönemdir. Yaklaşık dört yaşına gelen çocuk durmadan konuşmaya ve çevresinde olup bitenleri daha iyi anlamaya başlar. Çocuk beş yaşına geldiğinde neyin yanlış neyin doğru olduğunu sürekli araştırır. Altı yaşına gelen okul öncesi çocuk; fiziksel olarak gelişmenin yanı sıra dilsel ve bilişsel olarak da gelişerek yaklaşık yirmi bin kelime hazinesine sahip, karmaşık cümleler kurabilen ve karmaşık cümleleri anlayabilme kapasitesine sahip, simgesel düşünebilen ve nesnelere sınıflandırabilen bir bireye dönüşür. Okul Öncesi dönemde toplumla ilişkisi genişleyen çocuk, bağımsızlığına daha düşkün olmakta, anne babasına ise daha az bağımlılık göstermektedir.¹⁹ Okul öncesi dönemde çocuk aynı zamanda benmerkezci bir özellik gösterir ve bu yedi yaşına kadar devam eder. Bu dönem çocuklarda; diğer insanların kendine hizmet için var olduğunu, güneşin kendisi için doğduğunu, dahası Allah'ı kendi ihtiyacını karşılayan bir varlık olarak

¹² İslam'da Çocuk ve Din Eğitimi hakkında geniş bilgi için bk. Beyza Bilgin, *İslam ve Çocuk* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991), 5-182.

¹³ Çocuğun Din Eğitiminde Psikolojik Temeller hakkında geniş bilgi için bk. Selçuk, *Çocuğun Din Eğitiminde Dini Motifler*, 23-59.

¹⁴ Çocukta Dini Duygu, Dini Tasavvur ve Dini Düşünceler hakkında geniş bilgi için bk. Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, 21-176.

¹⁵ Çocukta Erken Dönem Gelişimi ve Din Eğitimi hakkında geniş bilgi için bk. Cemil Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2014), 63-207.

¹⁶ Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Din ve Ahlak Eğitimi hakkında geniş bilgi için bk. Zeynep Nezahat Cihandide, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2014), 187-261.

¹⁷ Okul Öncesi Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi hakkında geniş bilgi için bk. Mustafa Çoban, *Okul Öncesi (3-6 Yaş) Din ve Ahlak Eğitimi* (Konya: Hüner Yayınevi, 2016), 59-177.

¹⁸ Çocukluk Dönemi Dini Gelişim hakkında geniş bilgi için bk. Mustafa Köylü - Cemil Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2017), 37-111.

¹⁹ Mary J. Gander - Harry W. Gardinel, *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, ed. Bekir Onur, 5. Baskı (Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 1993), 247-249.

algılama durumu söz konusudur.²⁰ Çocukların bu özellikleri dualarına da yansır. Genellikle duaları benmerkezci bir nitelik gösterir.²¹

Okul öncesi dönemde çocukların bazı özellikleri öne çıkar. Bu dönemde merak duygusu çocukta doğal bir eğilim olarak ortaya çıkar.²² Çocuğun üç ve dört yaş arası dönemi, her şeyle ilgilenmeye başladığı ve sorguladığı bir dönemdir. Bu dönemde çocuk; her şeyi öğrenmek ister ve kim, ne, niçin, neden gibi soruları sorarak kısa ve net cevaplar almak ister. Bu sorular çocuğun kişisel ve sosyal gelişimini desteklemede etkin bir rol oynar.²³ Çocuklar aynı zamanda verilen cevaplara hemen inanır.²⁴ “Kolay inanırılık” çocukluk döneminin en önemli özelliklerinden biridir. Çocuk düşünmeden, itiraz etmeden, şüphelenmeden inanmaya hazır durumdadır.²⁵ 5 yaşındaki bir çocuk her şeyin nedeni ve niçini ile ilgilidir; ancak zihinsel olarak hazır olmadığından bazen açıklamalardan bir şey anlamayabilir.²⁶ Bu dönemde çocuklara verilen cevaplar onların bilişsel ve duyuşsal gelişim özelliklerine uygun değilse yanlış anlaşılmalara sebep olabilir ve bu yanlış anlaşılmaların düzeltilmesi daha sonraki dönemlerde güçleşebilir, düzeltilmesi için büyük gayret gerektirebilir.²⁷

Bu dönem çocuklarının diğer bir özelliği başkalarını kendilerine rol model almalarıdır. Bir başkasının davranışlarına kendi davranışları gibi tepki verebilmek kendi davranışlarına da başkalarının davranışları şeklinde tepki göstermek olarak adlandıracağımız rol model alma, çocukta yaklaşık olarak üç dört yaşlarında gelişmeye başlar.²⁸ Bu davranışların devamlılığı çevresindeki insanların o davranışları tekrarlamasına bağlıdır. Bu dönemde çocuklar sadece insanların davranışlarını taklit etmezler; izledikleri filmlerin oyuncularını, okudukları kitapların kahramanları²⁹ sevdikleri ve dinledikleri müziklerin şarkıcıları çocukların model alabileceği kimseler olabilir.

²⁰ Cemil Oruç v.dğr., “Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Kişilik Gelişiminde Rol Modellik ve Çizgi Filmler”, *Ekev Akademi Dergisi* 15/48 (2011), 285.

²¹ Mustafa Köylü, “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45/2 (01 Ağustos 2004), 138.

²² Fatih Çınar, *Öğretmenlerine ve Velilerine Göre Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi, Fakülte Kitap Evi* (Isparta: Fakülte Kitap Evi, 2016), 2.

²³ Muhammed Ali Yazıbaşı, “Çocukluk Döneminde Din ve Din Eğitiminin Çocuklara Kazandırdıkları”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/1 (16 Mart 2017), 314.

²⁴ Cemil Oruç, Erhan Tecim, Hilal Özyürek “Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Kişilik Gelişiminde Rol Modellik ve Çizgi Filmler”, 86.

²⁵ Köylü, “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”, 138.

²⁶ Davut Doğan, “Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Kursları Öğretim Programı (Okul Öncesi Dönemi) Dini Bilgiler-1 Öğrenme Alanı Kazanımları Üzerine Değerlendirme”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (2014), 204.

²⁷ Yazıbaşı, “Çocukluk Döneminde Din ve Din Eğitiminin Çocuklara Kazandırdıkları”, 314.

²⁸ Oruç, “Okul Öncesi Dönem Çocuğunda Ahlaki Değerler Eğitimi”, 49.

²⁹ Cemil Oruç, Erhan Tecim, Hilal Özyürek “Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Kişilik Gelişiminde Rol Modellik ve Çizgi Filmler”, 86.

Duygusal ve sosyal açıdan okul öncesi dönem çocuklar için önemli bir dönemdir. Duygu, kişinin özel ve genel tepkilerini çok güçlü bir şekilde etkiler.³⁰ Duygusal gelişimde en önemli zaman dilimi okul öncesi dönemdir. Bu dönemde çocuğun tutum ve davranışına yön veren çocuğu eyleme geçiren düşünce değil, genellikle duygulardır. Okul öncesi dönemde çocuğun hayatı tamamen duygu ile yönetildiği için bu döneme “duygusal öğrenme dönemi” de denir.³¹ Çocuğun bütün duyguları bu dönemde ortaya çıkar. Öfke, korku, güven ve sevgi hepsi bu dönemde meydana gelir ve yerleşir.³² Bu dönemde çocukların duygularında ani iniş ve çıkışlar yaşanır. Gülmekten ağlamaya, kızgınlıktan sevince geçmesi çok daha kolay olabilir. Ayrıca sosyal bir varlık olan çocuklar, başkaları ile ilişki kurarak sosyal yönlerini geliştirirler. Grup oyunlarından çok hoşlanırlar.³³ Bu dönemde çocuklar ailelerinden başka yeni arkadaş edinirler ve akranlarıyla tanışırlar. Kreşler ve anaokulları onlar için ayrı bir dünyadır ve yeni bir sosyal ortam oluşturur. Bununla beraber deneme ve yanılma yoluyla yeni bilgiler edinir ve deneyimler kazanır.³⁴ Bu deneyiminde oyun çocuğun hayatının merkezinde yer alır ve oynayarak daha kalıcı öğrenmeler gerçekleşir.

Bu dönemin diğer bir özelliği çocukların antropomorfik düşünce şekli ile hareket etmesidir. Antropomorfizm Allah ve melek gibi soyut olan varlıkları insan özelliklerine göre somut olarak düşünme demektir.³⁵ Buna göre çocuklar; Allah'ı yaşlı, olgun ve erkek biri suretinde insani özellik taşıyan varlıklar olarak tasavvur eder. Çocuklar; onu baba, büyük baba şeklinde, gözü, eli ve dili olan biri olarak düşünür. Çocuğun antropomorfik düşünceye sahip olmasının nedeni olarak yeterli bir gelişim özelliğine sahip olmamasının yanı sıra yetiştiği aile ortamı ve çevrenin etkisinin önemli olduğu görülmektedir.³⁶ Aynı zamanda okul öncesi dönemde çocukların düşüncelerinde ve oyunlarında animizim hakimdir. Erkek çocuklar tahta parçasını at gibi yapıp üstüne binerek, kız çocukları ise bebeklerine yaşayan bir bebek gibi davranarak canlı olmayan nesnelere canlı özelliği katarlar.³⁷

2. Geçmişten Günümüze Okul Öncesi Eğitim Kurumları ve Dönüşüm Süreci

Eğitim, daha çok sosyologlar ve psikologlar tarafından ele alınarak toplumsal ve bireysel açıdan açıklanmaya çalışılmıştır. Eğitim, toplumsal açıdan bireyin yaşadığı topluma uyumu ve toplumdaki rolünü sağlıklı bir şekilde yerine getirme özelliklerini kazanması olarak değerlendirilirken; bireysel açıdan bakıldığında bireyin kişisel yeteneklerinin en üst seviyeye çıkarılması süreci olarak

³⁰ Ayşegül Yiğit, “Çocuğun Gelişim Özellikleri Ve İletişim İlkeleri Doğrultusunda Ailede Din Eğitimi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22/22 (2006), 185.

³¹ Esra Türk, “Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim ve Din Eğitimi”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 14/3 (01 Ocak 2014), 145.

³² Dam, “Çocukluk Dönemi Din Eğitimi”, 63.

³³ Doğan, “Diyadin İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları Öğretim Programı (Okul Öncesi Dönemi) Dini Bilgiler-1 Öğrenme Alanı Kazanımları Üzerine Değerlendirme”, 204-206.

³⁴ Köylü, “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”, 140.

³⁵ Cemil Oruç, Erhan Tecim, Hilal Özyürek “Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Kişilik Gelişiminde Rol Modellik ve Çizgi Filmler”, 286.

³⁶ Köylü, “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”, 140.

³⁷ Dam, “Çocukluk Dönemi Din Eğitimi”, 57.

değerlendirilir.³⁸ Okul öncesi eğitim; çocukların bireysel özelliklerine ve gelişim düzeylerine uygun olarak onların fiziksel, duygusal ve sosyal bakımdan gelişmelerini destekleyen; ayrıca ilköğretime hazırlanmalarını sağlayan bir eğitim-öğretim sürecidir.³⁹ Bir başka ifadeyle okul öncesi eğitim çocukta, ahlaki ve kültürel değerler ile duygu gelişimine yardımcı olan, analiz etme, yorumlama ve problem çözme yeteneğini geliştiren, yaratıcılık ve kendini ifade etme kabiliyetinin artmasında önemli rol oynayan, sistemli, planlı ve programlı bir eğitim sürecidir.⁴⁰ Okul öncesi eğitim kurumu ise okul öncesi eğitim çağı çocuklarına eğitim veren anaokulu, ana sınıfı ile uygulama sınıfını kapsayan kurumdur. Okul öncesi eğitim, birinci kademe temel eğitim öncesinde çocukların temel eğitime hazırlanmasını amaçlayan ve hem anaokulu eğitimini hem de anasınıfı eğitimini kapsayan bir üst kavramdır. *Anaokulu*, 3-6 yaş grubu okul öncesi çocuklara eğitim hizmeti vermek amacıyla kurulmuş olan okullardır.⁴¹ *Ana sınıfı*, günümüzde hemen her ilkokulda bulunan 57-68 ay aralığındaki çocukların eğitim alması için örgün eğitim ve hayat boyu öğrenme kurumları çatısı altında açılan⁴² birimlerdir. Bu bağlamda *okul öncesi din eğitimi*, pedagojik yaklaşımlar çerçevesinde okul öncesi çocuklarda istendik dini duygu, düşünce ve davranışları kazandırma sürecine yardımcı olan ve dini bir etki bırakan eğitimidir, şeklinde açıklamak mümkündür.

Okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların alacağı eğitimin çeşitli amaçları vardır. Öncelikle okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların diğer çocukları tanıması, onlarla işbirliği yapabilmesi, kurulan yeni ilişkilerden mutluluk duyabilmesi beklenir. Bununla birlikte okul öncesi eğitimin evrensel amaçlarını; toplumsal, eğitici ve gelişimsel amaçlar şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Diğer taraftan okul öncesi eğitimcilerinin yaptıkları görev bakımından okul öncesinin amacı; eğitim-öğretim, bakım, yönetim, uygulama ve kişisel olarak beş temelde ele alınabilir.

Okul öncesi dönem eğitiminin öncülerini irdelediğimizde Comensky (1592-1670), Fenelon (1651-1715), Rousseau (1712-1778) gibi birçok düşünürün bu konuda fikirler geliştirdiğini görmekteyiz. Bunlardan özellikle Rousseau etkisindeki Pestalozzi'nin (1746-1827) düşünceleri 19. yüzyılın ilk yarısına damgasını vurmuştur. Froebel bu dönemde (1782-1852), 3-6 yaş çocukları için 1816 yılında, Pestalozzi ilkelerine bağlı olarak "Kinder Garten" (Çocuk Bahçesi) adını verdiği ilk anaokulunu açmıştır. Okul öncesi eğitim konusunda günümüze kadar etkisi devam

³⁸ Ayşe Füsün Öksüzoğlu, "Eğitim Biliminin Tarihsel Gelişimi", *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Leyla Küçükahmet (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016), 15-16.

³⁹ Perihan Dinç Artut - Kamuran Tarım, "Okulöncesi Kubaşık Öğrenme Uygulamaları : Toplama İşlemine Yönelik Bir Uygulama Örneği", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13 (2004), 1.

⁴⁰ Semra Akto - Akif Akto, "Okul Öncesi Öğretmenlerin Din Eğitimi Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi (Nitel Bir Araştırma)", *e-Şarkiyat İlmî Araştırmaları Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)* 9/2 (30 Kasım 2017), 1098.

⁴¹ Mustafa Cinoğlu v.dğr., "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Velilerden Taleplerinin Değerlendirilmesi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/20 (10 Aralık 2013), 376.

⁴² "Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği", *Resmî Gazete*, erişim: 20 Nisan 2020, [https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19942&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=okul öncesi](https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19942&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=okul%20%C3%96ncesi).

eden bir diğer eğitimci de Maria Montessori (1870-1952) dir.⁴³ Dolayısıyla okul öncesi çalışmalar çeşitli ülkelerde 16. Yüzyılda başlamış ve 19. yüzyılda hız kazanmıştır. Örneğin Almanya’da okul öncesi eğitim çalışmaları ilk olarak çocukları koruma amacıyla başlamış ve yaklaşık 250 yılı aşkın bir zamandan beri devam etmektedir.⁴⁴ Türkiye’de ise okul öncesi eğitimi, Cumhuriyet öncesi ve sonrası şeklinde incelemek mümkündür. Cumhuriyet öncesi Osmanlıya baktığımızda kuruluşundan itibaren neredeyse her mahallede din ve ahlakın öğretildiği ve ilköğretimin birinci basamağını oluşturan, 5-6 yaş kız ve erkek çocukların ders aldığı sıbyan mekteplerini görmekteyiz. Diğer bir anaokulu görevi gören Şehzadegan Mektebi de, sıbyan mekteplerinde olduğu gibi okula başlama yaşı İslami geleneğe uygun olarak 4 yaş 4 ay 4 gündür. Ancak bugünkü anlamda erken çocukluk dönemi eğitimine ilişkin düşünceler, Osmanlıda Avrupa’ya paralel olarak Tanzimat’la birlikte ortaya çıkmış⁴⁵ ve II. Abdülhamit döneminde Sait Paşa tarafından ilk defa dile getirilerek, açılması önerilmiştir.⁴⁶ 19. yüzyılın ikinci yarısında yabancı ve azınlıkların anaokulu açtıkları görülmekle beraber Müslümanların bu tür okulları açmaları oldukça gecikmiş ve bu konuda gerekli adımlar; ancak II. Meşrutiyetten sonra atılabılmıştır.

Geç açılan bu anaokullarına yetişmiş öğretmen olmadığı için Yahudi ve Ermeni muallimler tahsis edilmiş ve okulun idaresi ve eğitimi de bu muallimlere bırakılmıştır.⁴⁷ Cumhuriyet’in ilanından önce bazı vilayetlerde hususi Ana Mektepler açılmıştır; ancak resmi olarak Ana Mektepler, Balkan Harbinden sonra açılabilmiştir.⁴⁸ Kimsesiz çocuklar için açılan bu kurumlar anaokulun ilk adımlarını oluşturmuş ve ilki 1915 yılında öğretmen okulunun birine Ana Muallim Mektebi ile Ana Mektep bölümü eklenerek hayata geçmiştir. 1915 yılında Ana Mektepleri Nizamnamesi yayınlanmıştır.⁴⁹ Fakat ana mekteplerinin bir türlü yeterli düzeyde açılmaması ve Ana Muallim Mektebinden çıkan muallimlerin gittikçe artması sonucu Ana Muallim Mektebi 1919 yılında kapatılmıştır.⁵⁰ Cumhuriyet sonrası Ana Muallim Mektebi 1927-1928 yılında Muallim Mektebi dördüncü sınıfı öğrencilerinden oluşturularak Ankara’da yeniden açılmıştır.⁵¹ 1949 ve 1953 yıllarında ise Milli Eğitim Şurası toplanarak okul öncesi eğitim konusundaki gelişmeleri ele almış ve çeşitli düzenlemelerde bulunmuştur. 5-15 Şubat 1962’de gerçekleşen Yedinci Milli Eğitim Şurasında okulöncesi eğitimin önemi etkin olarak gündeme taşınmış ve bu konuda verilmesi gerekenler belirlenmiştir. Akabinde

⁴³ İbrahim Caner Türk, “Osmanlı Devleti’nde Okul Öncesi Eğitim”, *Milli Eğitim Dergisi*, 192 (2011), 161.

⁴⁴ İrfan Başkurt, “Almanya’da Din Eğitimi”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (16 Nisan 2012), 135.

⁴⁵ Türk, “Osmanlı Devleti’nde Okul Öncesi Eğitim”, 161-162.

⁴⁶ Mustafa Gündüz, *Osmanlı Eğitim Mirası* (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2015), 101.

⁴⁷ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi, Pegem Akedemi* (Ankara: Pegem Akedemi, 2015), 267.

⁴⁸ Satı Bey - Sadeleştiren: Recai Doğan, “Meşrutiyetten Sonra Maarif Tarihi”, *Dini Araştırmalar* 4/11 (2001), 206.

⁴⁹ Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi, Pegem Akedemi*, 268.

⁵⁰ Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi* (İstanbul: Eser Matbası, 1977), 679.

⁵¹ Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, 682.

Anaokulları ve Sınıfları Yönetmeliği 16 Haziran 1962 tarihinde yayınlanmıştır.⁵² 1970 yılına gelindiğinde ihtiyacın artmasıyla birlikte okul öncesi kurumlar çoğalmış, okul öncesi öğretmenlerini yetiştirme çabaları hız kazanmıştır.⁵³ 3797 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilatı ve Görevleri Hakkındaki Kanununun 1992 yılı yürürlüğe girmesiyle Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.⁵⁴ Ancak eğitime yapılan yatırımlar 1950'den sonra artmış görünse de, hiçbir zaman istenen seviyeye getirilememiştir. Zorunlu olan ilköğretim eğitimi dahi 2000'li yıllara kadar tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir.⁵⁵ 2002 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okul öncesi eğitim kurumlarının kuruluşu, yönetimi, eğitimi, görev ve işleyişleri ile ilgili esasları düzenleyen Okulöncesi Eğitim Yönetmeliği yayınlanmıştır.⁵⁶

Bugün ülkemizde, çocukların psiko-motor, sosyal-duygusal, dil ve bilişsel gelişimlerini desteklemek, öz bakım becerileri kazandırmak ve onların ilköğretime hazırbulunuşluklarını sağlamak amacıyla⁵⁷ olan okul öncesi eğitim kurumları, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı özel ve resmi anaokulları olarak açılabilir. Bu kurumlar; hazırlık sınıfları, özel okul öncesi eğitim kurumları, kız meslek ve teknik lisesi okulları, üniversitelerde yer alan uygulama anaokulları, denetimini Sağlık Bakanlığı'nın yürüttüğü çocuk bakımı yurtları (0-6 yaş) ve Çocuk Esirgeme Kurumlarıdır.⁵⁸ Resmî okul öncesi eğitim kurumlarında okul öncesi eğitim hizmeti ücretsiz verilir. Ancak çocukların temizlik hizmeti, beslenme gideri ve eğitim materyallerine yönelik ebeveynlerin ve okulun durumuna göre ücret alınır.⁵⁹ 2018 TÜİK verilerine göre okul öncesi kurum sayısı 31.246'ya, derslik sayısı 78.852'ye ulaşmış, öğrenci sayısı 1.501.088, öğretmen sayısı ise 84.257 ulaşmıştır.⁶⁰

3. Okul Öncesi Dönem Çocuğun Dini ve Ahlaki Gelişimi

Okul öncesi erken çocukluk dönemi eğitimi konusunda yapılan çalışmalar daha çok bilişsel gelişim kuramcısı Piaget'e, psiko-sosyal gelişim kuramcısı Erikson'a ve ahlaki gelişim kuramcısı Kohlberg'e dayandırılır.⁶¹ Diğer taraftan çocukta dini

⁵² Milli Eğitim Bakanlığı, "Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Erken Çocukluk Eğitiminde Temel ilkeler" (Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2011), 16.

⁵³ Nurhayat Mantar - Vahdet Özkoçak, "Anaokulu Eğitimi Almamış Çocukların Suça Eğilimi", *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences* 6/34 (2019), 607.

⁵⁴ Milli Eğitim Bakanlığı, "Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Erken Çocukluk Eğitiminde Temel ilkeler", 15-16.

⁵⁵ Betül Batır, "1940 Sonrasında Eğitim", *Türk Eğitim tarihi*, ed. Mustafa Gündüz (İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2018), 152.

⁵⁶ Milli Eğitim Bakanlığı, "Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Erken Çocukluk Eğitiminde Temel ilkeler", 16.

⁵⁷ A. Oğuzhan Kildan, "Okul Öncesi Eğitimin Amacına İlişkin Öğretmen ve Veli Görüşleri", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 20/1 (2012), 138.

⁵⁸ Mantar - Özkoçak, "Anaokulu Eğitimi Almamış Çocukların Suça Eğilimi", 607.

⁵⁹ "Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği".

⁶⁰ "Öğretim Yılına Göre Okul Öncesinde Net Okullaşma Oranı, Okul, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı", erişim: 27 Eylül 2019, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018.

⁶¹ Aybıçe Tosun - Kübra Yıldız, "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Amasya İlahiyat Dergisi* 12/June (2019), 128.

duygu ve yaratıcı düşüncesinin gelişimi, yapılan çalışmalarda bilişsel, psiko-sosyal, ahlaki gelişim kuramları çerçevesinde ele alınmıştır.⁶²

John M. Hull'a göre çocukların; işlem öncesi dönemde ya da somut işlemler döneminde olması, soyut konular ile ilgilenmediği, soyut kavramları kullanmayacağı ve bu kavramları anlayamayacağı anlamına gelmemektedir.⁶³ Çocukluk dönemi dini gelişimi araştıran Harms; 3 ile 6 yaş arası dönemi, "peri masalı dönemi" olarak ifade etmektedir.⁶⁴ Elkind'e göre ise çocuk, 7 yaşlarına kadar temsil arayışı döneminde ve bu dönemde dini kavramları anlayabilir. Çocuk özellikle Allah kavramını, genellemeler şeklinde olsa da temsil arayışı döneminde oluşturur.⁶⁵ Goldman'a göre ise dindarlık öncesi veya sezgisel dini düşünce olarak değerlendirilen 0-7 yaş henüz çocuğun dini konularda fikrinin oluşmadığı bir dönemdir. Bu dönemde din eğitimi çocuğun ilgi ve ihtiyaçları esas alınarak yapılmalıdır.⁶⁶ İslam alimlerinden Gazali (1058-1111), çocukların yaklaşık üç yaşlarından itibaren utanma (hayâ) duygusunun geliştiğini ve bu yaşın din ve ahlak eğitimi bakımından başlangıç aşaması olarak görülebileceğini belirtir; ayrıca bu dönemi Küttap'a başlama için önemli bir hazırlık evresi olarak değerlendirir.⁶⁷ Dolayısıyla Otto'nun da öne sürdüğü gibi fitrat olarak çocuğun doğuştan dine karşı bir eğilimi, kutsal olana karşı özel bir ilgisi vardır.⁶⁸ Çocuklar dini bir ortamdan uzakta yetişseler dahi kendi iç dünyalarında bir dini duygu oluşturabilmektedirler.⁶⁹ Bu konuda yapılan bilimsel araştırmalar çocuğun dini inanca karşı eğilimli olduğunu kanıtlamaktadır.⁷⁰ Bütün bunlar çocuğun; dünyaya geldiğinde ruhen dine yabancı olmadığını ve sadece yaşadığı toplumun ürünü olarak görülemeyeceğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla eğitim; insanın doğasında var olan, doğuştan getirdiği gerçeklik ve bu gerçekliğin yüceltilmesi esasına göre düzenlenirse ideal bir eğitime dönüşür.⁷¹

Okul öncesi dönemde çocukların dini inancının gelişmesinde psikolojik olarak katkı veren önemli etkenler vardır. Bunlardan birincisi çocukların dış etkenlerle gelecek olan dini tecrübe ve etkilere karşı hazırbulunuşluk durumudur. İkincisi ise çocuğun çevreden bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde edindiği değerler bütünüdür.

⁶² Aybiçe Tosun - Kübra Yıldız, "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Amasya İlahiyat Dergisi* 12/June (2019), 121-151.

⁶³ Cemil Oruç, "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi : Teorik Çerçeve , Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri", *Yeni Türkiye* 58 (2014), 622.

⁶⁴ Ernest Harms, "The Development of Religious Experience in Children", *American Journal of Sociology* 50/2 (1944), 115.

⁶⁵ Oruç, "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi : Teorik Çerçeve , Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri", 622.

⁶⁶ Tosun - Yıldız, "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", 129.

⁶⁷ Oruç, "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi : Teorik Çerçeve , Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri", 624.

⁶⁸ Antoine Vergote - Çev, Erdoğan Fırat, "Çocukta Din", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXII (1978), 318.

⁶⁹ Mustafa Tavukçuoğlu, "Okulöncesi Çocuğunun Eğitiminde Din Duygusu Ve Din Eğitimi", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14 (2002), 57-58.

⁷⁰ Geniş bilgi için bk. Cemil Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2014), 134-139.

⁷¹ Cemil Oruç, "Montessori Eğitim Yaklaşımının Din Eğitimine Uygulanması: Godly Play Örneği", *Değerler Eğitimi Dergisi* 17/38 (2019), 238.

Üçüncü bir etken ise çocuğun; kişi-çevre ilişkilerine sahip olması ile onu bizatihi deneyimlemesi sonucu elde ettiklerini, kendisine özgü bir biçimde çevreye yansıtmaya çalışmasıdır.⁷² Bu dönemde çocuklar tanrıya inanma konusunda özel bir hazırlık içinde bulunurlar ve her şeyin kaynağını sorgularlar.⁷³ İlk insanı, yeryüzünü, hatta bizzat Tanrının kendisini ve kendilerinin nerden geldiğini 3-4 yaşlardan itibaren merak ederler.⁷⁴ Diğer taraftan 4-6 yaş aralığında çocukta hayal gücünün hakim olduğu bir inanç gelişimi söz konusudur. Çeşitli etkenler tarafından uyarılan çocukların hayal gücü, onların duygu ve algıları ile birleşerek koruyucu ve korkutucu inanç imgelerini oluşturur. Dolayısıyla tanrı bu dönemde çocuk için çeşitli süper kahramanlardan farklı, güçlü bir varlıktır.⁷⁵

Okul öncesi dönemde çocukların gelişiminde bir başka önemli konu ise çocuğun dini gelişimi ile doğrudan ilişkili olan ahlaki gelişimidir. Okul öncesi dönem çocukları ahlaki gelişim olarak bazı özellikler gösterirler. Çocuğun ahlaki gelişimi, doğum sonrası çevresiyle etkileşimi sonucu ortaya çıkmaya ve dil kullanımının geliştiği iki yaşından itibaren güçlenmeye başlar.⁷⁶ Üç-dört yaşlarında başlayan utanma duygusu ise çocuğun ahlaki gelişiminde etkin rol oynar ve insan karakterinin temeli ilk çocukluk döneminden itibaren oluşur.⁷⁷ Çocuğun gelişimi ile birlikte anne-baba, rol model, gurup oyunları ve yaşadıklarından edindikleri tecrübe gibi etmenlerin çocukların ahlaki gelişiminde önemli bir yeri vardır.⁷⁸ Bu süreç içerisinde planlı bir ahlaki eğitim; ahlak eğitiminin amacı olan çocuğun toplumsal değer yargılarını edinmesinde, çevreye uyum sağlamasında, kendi ilke ve değer yargılarını oluşturmada tek başına yeterli olmamakla birlikte önemli bir faktör olarak görülebilir.⁷⁹ Meriç ve Özyürek'in yapmış olduğu araştırmaya göre, "Okul öncesi çocukların ahlaki kural bilgi düzeyleri arttıkça sosyal kural bilgi düzeyleri de artmakta veya ahlaki kural bilgi düzeyleri azaldıkça sosyal kural bilgi düzeyleri de azalmaktadır."⁸⁰ Ancak yapılacak olan planlı bir ahlaki eğitim, çocuğa bilgi kazandırmadan daha çok davranış ve duygu düzeyinde gerçekleşmelidir.⁸¹

4. Farklı Ülkelerde ve Türkiye'de Okul Öncesi Din Eğitimi Uygulamaları

Çoğu ülkede okul öncesi dönemde verilen din eğitimlerine baktığımızda farklı uygulamaların olduğunu görmekteyiz. Batılı ülkelerin birçoğunda erken çocukluk döneminden itibaren kurumsal anlamda din eğitiminin verildiği görülmektedir. Bu da din eğitiminin metodik alt yapısını geliştirmiştir.⁸² Almanya'da okul öncesi eğitim

⁷² Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, 29.

⁷³ Selçuk, *Çocuğun Din Eğitiminde Dini Motifler*, 40.

⁷⁴ Selçuk, *Çocuğun Din Eğitiminde Dini Motifler*, 40-41.

⁷⁵ Mustafa Ulu, "İnanç Gelişim Teorisi: İnanç Aşamaları", *bilimname* XXX/30 (2016), 142.

⁷⁶ Ayşe Meriç - Arzu Özyürek, "Okul Öncesi Dönem Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi", *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 14 (2018): 139.

⁷⁷ Mehmet Emin Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım* (İstanbul, 1989), 5.

⁷⁸ Mustafa Köylü, Cemil Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2017), 32-36.

⁷⁹ Oruç, "Okul Öncesi Dönem Çocuğunda Ahlaki Değerler Eğitimi", 51-52.

⁸⁰ Meriç - Özyürek, "Okul Öncesi Dönem Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi", 156.

⁸¹ Oruç, "Okul Öncesi Dönem Çocuğunda Ahlaki Değerler Eğitimi", 52.

⁸² Mehmet Nas, "Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi", *Talim: Journal of Education in Muslim Societies And Communities* 2/2 (2019), 292.

kurumlarının açılmasının hız kazandığı 1848 yılından itibaren kiliseler bu alanda çok daha etkin olmuşlardır. O tarihlerde özellikle Protestan kilisesi okul öncesi çocuklara yönelik önemli çalışmalarda bulunmuş ve çok sayıda okul öncesi eğitim kurumu açmıştır. 1920'ye gelindiğinde okul öncesi eğitim kurumlarının denetimi kiliselerin isteği doğrultusunda kendilerine bırakılmıştır. Bu gün ise Almanya'da okul öncesi eğitim kurumları resmi ve özel statüye sahip olmak üzere iki guruba ayrılmaktadır. Okul öncesi eğitim kurumlarının %70'i doğrudan kiliselere veya diğer dini cemaatlere bağlı, kalan %30'luk bölümü ise devlet ile belediyelere aittir. Kiliselere ait okul öncesi eğitim kurumları kiliselerin hemen yakınında açılmıştır ve mensubu bulunan kiliselerin inanç esasları doğrultusunda bir eğitim yapılmaktadır. Okul öncesi eğitim devlet, kilise ve aile işbirliği içerisinde yürütülmektedir.⁸³ Dolayısıyla vaftiz edilmeye başlayan süreçte anaokullarında eğitim programlarının içeriği, dini adetlerin öne çıkarılması ve dini unsurlarla oluşturulan ortamlar çocuğun din duygusu ve Hristiyan inancı ile yetişmesinde önem arz etmektedir.⁸⁴ Kiliselere bağlı anaokullarının kurucuları din eğitimi almış papazlardır ve bu kurumların odak noktasını Hristiyanlık oluşturur. Bu kurumların bir kısmı devlet yardımı almaktadır. Katoliklere ait okul öncesi eğitim kurumları kilise tarzında tefriş edilmiştir. Diğer taraftan resmi anaokulunda din eğitiminin hukuki durumu ile ilgili bir kısıtlama bulunmamaktadır ve din eğitimi konusunda karar genellikle okul idaresinin uhdesinde bırakılmıştır.⁸⁵

Ülkeler bazında Almanya'daki erken çocukluk döneminde uygulanan programa bakıldığında sabah kahvaltılarında dua ile başlamak, Allah'a şükretmek, kiliselere ziyaret, İncil'de geçen olayların canlandırılması gibi günlük etkinliklerin yansırı Noel zamanında, Aziz Martin veya Nikolaus günü gibi özel günlerde toplu ilahiler okumak, huzur evlerini ziyaret etmek ve hediyeler sunmak, gece yürüyüşlerine çıkıp, tiyatro gösterileri yapmak, şükür bayramını kiliselerde kutlamak, Hz. İsa'nın doğumu ile ilgili maketler yapmak genel uygulamalar arasındadır. Bu etkinliklerle Hristiyan değerlerinin öğretilmesi ve kalıcı davranışlara dönüştürülmesinin amaçlandığını görmekteyiz.⁸⁶

Finlandiya'ya baktığımızda okul öncesi çocukların eğitiminde din ve din eğitimi görmekteyiz. Günümüzde din ve vicdan özgürlüğü yasası çerçevesinde velileri veya bakıcıları tarafından yapılan tercihlerle çocuklar din eğitimi alabilmektedirler. Finlandiya'da Alman Pedagog Friedrich Frobel'in ortaya koyduğu birtakım pedagojik teoriler ışığında öğretim programları şekillenmiştir. Bu programlarda çocuklara genel olarak Hristiyan geleneği, ahlakı ve ritüelleri verilemeye çalışılmaktadır. Bütün bunlar verilirken; oyun, el işi, kutlamalar, hikâyeler, dualar, ilahiler ve açık havada eğitim gibi argümanlar yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.⁸⁷ Okul öncesi din eğitimi programının içeriğinde daha çok Protestan öğretileri yer almaktadır. Din dersi almak istemeyen çocuğa seküler ahlak

⁸³ Başkurt, "Almanya'da Din Eğitimi", 135-137.

⁸⁴ Recai Doğan, "Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49/2 (01 Ağustos 2008), 33.

⁸⁵ Oruç, "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi : Teorik Çerçeve , Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri", 632.

⁸⁶ Oruç, "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi : Teorik Çerçeve, Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri", 632.

⁸⁷ Aslıhan Kuşçuoğlu, *Finlandiyada Din eğitimi, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2016)*, 147, 65-66.

öğretimi çerçevesinde adaletli ve hakkaniyetli olma, yardımseverlik, duyarlılık, hoşgörülü ve ölçülü davranma gibi konular öğretilmektedir.⁸⁸

Fransa'ya baktığımızda, devlet ve kilisenin birbirinden keskin bir şekilde ayrıldığını görmekteyiz. Fransa'da Katolik Kilisesi özellikle, sosyal hayatın içinde baskın bir şekilde varlığını hissettirmektedir.⁸⁹ Fransa okullarında din eğitimiyle ilgili iki tür uygulama yer almaktadır. Bunlardan birincisi, dini guruplara bağlı özel okullarının müfredatında din dersinin yer almasıdır. İkincisi ise devlet okullarında doğrudan din dersi yer almamakla birlikte din eğitimi için haftanın bir gününün boş bırakılmasıdır. İkinci uygulamadan yararlanan temel eğitim öğrencilerinin %40-45'i Katolik din eğitimi almaktadır.⁹⁰ Özel okullar kategorisinde olan Katolik okulları sadece Katolik olan öğrencileri değil, bütün öğrencileri kabul eden genel okullardır. Bu okullarda Katolik ailelerin isteğine göre Hristiyanlıkla ilgili dersler verilmekte, özel günlerde ve ibadet saatlerinde öğrencinin rızasına bağlı olarak öğrenciler en yakın kiliseye götürülmekte ve öğrencilerin ibadet etmelerine olanak sağlanmaktadır. Fransa'da laikliğin uygulanmadığı Alsace-Moselle bölgesinde devlet okullarında ve özel okullarda din eğitimi yapılmaktadır. Bu bölgede din dersi programının içerisinde yer alır ve kamu görevlileri din dersi verilecek sınıfları oluşturmakla yükümlüdürler. Din dersindeki içerik ilgili cemaatlerce belirlenir.⁹¹

İkinci dünya savaşından sonra çok kültürlülüğün yaygınlaşmaya başladığı⁹² İngiltere'de ise okul öncesi kurumlar ilkokulun ana sınıfları, kreşler ile büyük bir çoğunluğu oluşturan özel-bağımsız okullardır.⁹³ Bu okulların büyük bir çoğunluğu kiliseler tarafından açılmış anaokullarıdır. Kilise veya devlete bağlı anaokullarında din eğitimi, okulların kendi inisiyatifine bırakılmıştır. Din eğitim müfredatını uygulamaları konusunda devlet tarafından yürütülen anaokulları teşvik edilir.⁹⁴ Kilise okulları ise bu derslerin ders saatini, içeriğini veya din dersi yanında benzer içerikteki dersleri belirleme özgürlüğe sahiptirler.⁹⁵ Anaokullarında din eğitimi farklı sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan ve okullara tavsiye edilen dini mekânları ziyaret etme, dini metinlerdeki hikâyeleri dinleme gibi çeşitli dini

⁸⁸ Mehmet Bahçekapılı, "Finlandiya'da din eğitimi", *The Journal of Academic Social Science Studies International* 6/5 (2013), 903-905.

⁸⁹ Mustafa Köylü, "Batı Ülkelerinde Din Eğitimi: Genel Bir Bakış", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/4 (01 Ekim 2017), 232.

⁹⁰ Hüseyin Yılmaz, "Çağdaş Dünyada Din Öğretimi ve Kırgızistan'la Karşılaştırılması", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (15 Haziran 2008), 103-104.

⁹¹ Mehmet Bahçekapılı, "Fransa'da laiklik, İslam, Müslümanlar ve din eğitimi politikaları", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 6 (2018), 28.

⁹² Tariq Modood - Stephen May, "İngiltere'de Çokkültürlülük ve Eğitim: Dahili Bir Tartışma", *Çok Kültürlülük Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi*, ed. Recep Kaymakcan (İstanbul: Dem Yayınları, 2013), 97.

⁹³ Cemil Oruç, "İngiltere'de Okul Öncesi ve İlköğretim Okullarında Resmi Din Eğitimi I: Devlet Okulu Örneği", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/2 (01 Nisan 2013), 191.

⁹⁴ Oruç, "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi : Teorik Çerçeve, Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri", 629.

⁹⁵ İsmail Erşahin, "Çokkültürlülük ve Dinî Çoğulculuk Bağlamında İngiltere Okullarında Din Eğitimi", *Turkish Academic Research Review - Türk Akademik Araştırmalar Dergisi [TARR]* 3/1 (15 Haziran 2018), 106-107.

etkinlikleri kapsar.⁹⁶ Anaokullarında zorunlu olmamakla beraber en az haftanın üç günü dini konuların yoğunlukta olduğu etkinlikler yapılır, ilahiler söylenir ve sonunda toplu dua edilerek sınıflara geçilir. Bunun yanı sıra çocuklar Noel kutlamaları için kiliseye götürülürler, kilise görevlilerinden bilgi alınır ve bu etkinliklerle kilisenin tanıtılması sağlanır. Hristiyanlar için önemli günlerde düzenlenen festivallerde okullar aktif olarak rol alırlar.⁹⁷ İngiltere’de ilkokul ve anaokulları üzerinde Kiliselerin etkisi çok büyüktür ve ülkedeki anaokulların büyük bir kısmı kiliseler tarafından açılmıştır. Buradaki din eğitimi kilisenin temsilcileri tarafından yürütülür ve okullarındaki müfredatla birlikte ayrı bir müfredat çerçevesinde gerçekleştirilir.⁹⁸

İsrail’de din eğitimi okul öncesi eğitim ile başlamaktadır. İsrail’de anaokulları ilkokullardan ayrıdır ve çocuk bahçesi olarak adlandırılır. İsrail’de üç yaşından itibaren eğitim zorunlu ve devlet tarafından ücretsiz sağlanmaktadır. İsrail’de 2013 verilerine göre altı yaş çocuklarının %70.6 Yahudi, %26.4’ü Müslüman, geri kalan %3’ü ise Hristiyan ve diğer dinlere mensuptur. Okul öncesi eğitim müfredatı Eğitim Bakanlığının himayesinde tüm çocuklar için uygulanmaktadır. Okul öncesinde Yahudi anaokullarında Eğitim Bakanlığının programına ilaveten din atmosferinin oluşturulduğu bir ortamda, yoğun dini içerikli bir müfredat uygulanır.⁹⁹ Bu devletlerin yanı sıra Avusturya, Yunanistan, Norveç, Belçika, Danimarka, İspanya gibi birçok Hristiyan batı ülkelerinde okul öncesi din eğitimi ailelerin isteği doğrultusunda üç yaşından itibaren verilmektedir.¹⁰⁰

Ülkemizde ise okul öncesi din eğitimi konusu son dönemlerde gündeme gelmiş; Diyanet İşleri Başkanlığı, 2013-2014 yılı itibarıyla 4-6 yaş aralığındaki öğrencilere yönelik olarak bir Kur’an Kursu programı geliştirmiş ve faaliyete geçirmiştir. Bu kurslar DİB’in yönetmeliğinde isteğe bağlı olarak açılan geçici kurslar kategorisindeki D grubu Kur’an Kurslarıdır. Diğer taraftan yeni bir uygulama geçen DİB, MEB ile protokoller imzalayarak okul öncesi dönem çocuklarının dini gelişim ihtiyaçlarının karşılanması için farklı etkinlikler içerisine girmiştir. İl Milli Eğitim Müdürlükleri ile İl Müftülükleri arasında bazı iller bazında imzalanan “Eğitimde İşbirliği Protokolü” çerçevesinde okul öncesi öğrencilerine yönelik olarak Kur’an kursu çalışmaları başlatılmıştır. Buralarda Kur’an Kursu öğretmenleri ana sınıfı öğretmenleri ile birlikte eğitim vermektedir. Ancak dersin içeriği, uygulanacak yöntem istifade edilecek materyaller konusu belirsizdir.¹⁰¹ Bu durum anaokullarında okul öncesi öğrencilerimize din eğitimi verilmesi konusunda DİB, MEB ve ilahiyat fakülteleri olarak hazırlıksız olduğumuzu gösterse de genel olarak okul öncesi din eğitiminde bir artışın söz konusu olacağı gözlenmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığına

⁹⁶ Oruç, “İngiltere’de Okul Öncesi ve İlköğretim Okullarında Resmi Din Eğitimi I: Devlet Okulu Örneği”, 191.

⁹⁷ Oruç, “Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi : Teorik Çerçeve, Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri”, 629.

⁹⁸ Oruç, “Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi : Teorik Çerçeve, Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri”, 630.

⁹⁹ Dorit Aram - Margalit Ziv, “Early childhood education in Israel: History, policy, and practice”, *Handbook of International Perspectives on Early Childhood Education*, ed. Jaipaul L. Roopnarine v.dğr. (New York: Routledge, 2018), 101.

¹⁰⁰ Nas, “Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi”, 291-292.

¹⁰¹ Teceli Karasu, “Kur’an Kursu Öğreticilerine Göre Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi (Muş İli Örneği)”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 51 (30 Haziran 2019), 483.

bağlı Kur'an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Programından 2018 yılı itibariyle 106 bin öğrenci yararlanmıştır.¹⁰² Ayrıca resmi olmayan çeşitli dini kurum ve kuruluşlarca erken çocukluk döneminde başlatılmış olan din eğitiminin, bu kuruluşlar tarafından açılmış olan özel kreşlerde yürütülmekte olduğunu görmekteyiz.

SONUÇ

Okul öncesi eğitim çocukta, ahlaki ve kültürel değerler ile duygu gelişimine ve kendini ifade etme kabiliyetinin artmasında yardımcı olan önemli bir dönemdir. Okul öncesi eğitim kurumları ise çocuğun gelişimine katkı sağlayacak eğitim programlarının ve etkinliklerin sistemli bir şekilde sürdürüldüğü kurumlardır. Çocukların okul öncesi eğitim kurumlarına gitme yaşı aynı zamanda dini gelişim göstermeye başladıkları yaşı da kapsamaktadır. Okul öncesi kurumlarda din eğitimi konusunda en önemli etken olarak göreceğimiz bu durumun yanı sıra diğer bazı nedenlerden de bahsedebiliriz. Öncelikle söz konusu olan çocuğun erken dönem dini gelişim durumudur. Bu konuda çalışma yapmış birçok batılı düşünürler ile İslam âlimlerinin görüşleri çocukların, dini gelişimlerinin içsel ve doğal olarak meydana geldiği ve küçük yaşlardan itibaren dini konuları belli ölçülerde anlayabilecek kapasitede oldukları yönündedir. Dolayısıyla çocukta dini gelişimin erken yaşlarda başladığı ve bunun sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi her şeyden önce çocuk gelişimi için önemlidir. Bu çerçevede gerekli olan din eğitiminin ihmali, çocuklarda fitri olarak ortaya çıkan ve çocukların doğasında var olan bir özelliğin geliştirilmemesi anlamına gelebilir. Bizatihi erken çocukluk dönemi özeliğinden kaynaklı olan bu durum, erken çocukluk dönemi din eğitiminin gerekliliğini ortaya koyan en önemli etmendir.

Erken çocukluk dönemi din eğitiminin gerekliliği ile birlikte, bu eğitimin kim veya kimler tarafından, hangi ortamda, nasıl verileceği konusu ülkemizde yeterince tartışılmamış ve henüz çözüme kavuşturulmamış bir meseledir. Erken çocukluk dönemi din eğitiminin aileler tarafından verilmesinin yeterli olacağı düşüncesi ilk etapta akla gelebilir. Ancak bu yaklaşım okul öncesi eğitimin de ailede yapılmasının yeterli olacağı sonucunu ortaya çıkarır ki bu, (ailede din eğitiminin verilmesi yeterli olur düşüncesindekilerce dahi) kabul edilmesi mümkün olmayan bir durumdur. Nasıl ki üniversite mezunu aile fertlerinin dahi okul öncesi eğitim konusunda yetersiz kalması anlaşılabilir bir durum ise bütün aile fertleri dini anlamda kendini yetiştirmiş olsalar dahi erken çocukluk dönemi din eğitimi konusunda yetersiz kalması olağan bir durumdur. Diğer taraftan din eğitimi almaları için ailelerin çocuklarını küçük yaşlarda çeşitli dini kurum ve kuruluşlara göndermeleri, din eğitiminin bütün ailelerde yeterli düzeyde yapılamadığının gerçeğidir. Dolayısıyla çocuğun dini gelişiminin sağlıklı bir şekilde aileler tarafından yeterli düzeyde karşılanamayacağı olgusu, okul öncesi eğitim kurumlarında din eğitiminin nedenselliğini ortaya koyan önemli bir etken olarak görülebilir.

Erken çocukluk dönemi genel özelliği olarak doğal bir şekilde ortaya çıkan dini merak etme, dini keşfetmeye çalışma, kolay inanma gibi özelliklerin desteklenmesi çocuğun dini gelişimine yardımcı olacak unsurlardır. Bu unsurlar çocuklarda ilk yaşlardan itibaren geliştirilmeye ihtiyaç duyar. Ancak resmi eğitim kurumlarında ilkokul 4. sınıfa kadar din eğitimi ile ilgili bir eğitimin olmaması aileleri farklı

¹⁰² Karasu, "Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi (Muş İli Örneği)", 483.

arayışlara sürüklemektedir. Ailelerin, erken yaşlarda dini açıdan gelişimlerine katkıda bulunmak için çocuklarını DİB'e bağlı yaygın din eğitim kurumlarına gönderdikleri gibi, çeşitli dini kurumlara, cemaat ve cemiyetlere veya mahallede dini açıdan bilgisi olan kişilere gönderdikleri, ülkemiz din eğitiminin gerçekliğidir. Ancak anaokullarında okul öncesi çocukların eğitimi için, okul öncesi eğitim bölümü mezunlarının görevlendirildiği bir durumda, okul öncesi çocukların din eğitimi için ise bu şartların aranmadığı, yeterli derecede pedagojik altyapıya sahip olup olmadığı bilinmeyen, yöntem ve metot açısından sorunlu kişi ve kurumlara bırakılması ciddi bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Diğer taraftan Diyanet İşlerine bağlı kurumlar hariç resmi olmayan diğer kurum ve kişilerin din eğitimi faaliyetlerine dair kanun ve yönetmelikler çerçevesinde hukuki sorumluluklarının açıkça belirlenmemiş olması, etik kurallarının net olmaması ve yeterli derecede denetime tabi tutulmaması göz önünde bulundurulduğunda okul öncesi kurumlarında din eğitiminin gerekliliğini kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Çocuğun her açıdan sağlıklı yetişmesi bağlamında baktığımızda, dini gelişiminin resmi kurum ve uzman kişilerce desteklenmesi önemli bir diğer nedensellik olarak görülmelidir.

Okul öncesi kurumlarda din eğitiminin gerekliliğine pratikte örnek teşkil edebilecek, diğer ülkelerdeki din eğitimi uygulamaları olabilir. Günümüzde birçok ülkede uzun süre önce okul öncesi din eğitiminin teoride ve uygulamada ele alınmış ve önemsenmiş olduğunu görmekteyiz. Bu ülkelerde din derslerinin erken dönemlerden başlayarak verildiğini ve buna bağlı olarak erken çocukluk dönemi için din eğitim metodunun gelişmiş olduğunu söyleyebiliriz. Ülkemizde ise okul öncesi dönem din eğitimi metodun yetersiz olmasındaki temel etmen okul öncesi din eğitiminin meşruiyetini tartışmaktan, çocuklara nasıl bir din eğitimi verilmeli meselesini tartışmamak olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla okul öncesi eğitim kurumlarında din eğitiminin olması İslami bilgilerin çocuklara aktarılması noktasında bilimsel temelde örnek bir program ve metodun gelişimine zemin hazırlayacaktır.

Okul öncesi kurumlarda din eğitimini gerekli kılan diğer bir unsur tarihi geçmişimizdir. Osmanlının kuruluşundan itibaren var olan, Fatih Sultan Mehmet zamanında daha da sistematik hale gelen ve 5-6 yaş arası çocuklara din ve ahlakın öğretildiği sıbyan mektepleri tarihi gerçekliğimizdir. Ülkemizde Tevhidi Tedrisat Kanunu ile eğitim birliğinin sağlanması ve devlet tarafından din eğitimi verilmesinin taahhüt edilmiş olması resmi ana okullarda da üst sınıflarda verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri modeline benzer şekilde; ancak erken çocukluk dönemi özelliklerine uygun bir din eğitimi verilmesinin yolunu açabilir. Böyle bir uygulamanın başlatılması ve başarılı olması; bilimsel temelde özel öğretim yöntemlerinin uygulandığı, çocukların yaş ve özelliklerine uygun içerikte müfredatın hazırlandığı, uygulama sırasında sorunlu görülen içerik ve yöntemlerin dinamik bir şekilde revize edilerek geliştirildiği bir din eğitim sistemi ile mümkün hale gelebilir.

Bütün bu nedenselliklerin yanı sıra okul öncesi kurumlarda din eğitimi verilebilmesinin bazı ön şartları vardır. Bu ön şartların yerine getirilmesi okul öncesi kurumlarda din eğitiminin gerekliliğini güçlendirecek birer unsurdur. Bunlardan en önemlisi olarak kabul edebileceğimiz bir husus din eğitiminde resmi ve resmi olmayan kurumlarda yetişmiş insan kaynağı meselesidir. Bunun için yüksek din eğitim kurumları altyapıyı hazırlamalı, resmi veya resmi olmayan din eğitim kurumlarına gerekli insan kaynağını sağlamalıdır. Resmi olmayan çeşitli dini kurumların, cemaat ve cemiyetlerin geçmişte olduğu gibi günümüzde de din eğitimi

adına katkıları yadsınamaz. Ancak din eğitimi veren bu kurumlar için yeni, çağın şartlarına uygun düzenlemeler getirilmelidir. Bu anlamda çeşitli dini kurum, cemaat ve cemiyetler için yönetici ve din eğitimcisi özellikleri ile din eğitimi verilecek mekanın kriterlerin oluşturulması günümüz din eğitimi için önemlidir. Örneğin; bu kurumlarda görev alacak eğitimci ve yöneticilerinin yeterlilikleri konusunda yüksek din eğitimi kurumlarından mezun, pedagojik altyapıya sahip, bu günün ihtiyaçlarına ve beklentilerine cevap verebilecek nitelikte yetişmiş insan gücünün istihdamı, din eğitimindeki birçok sorunun çözümüne öncülük edebilir. Dolayısıyla erken çocukluk dönemi din eğitimi verebilecek yeterlilikte insan gücünün yetişmiş olması, okul öncesi kurumlarda din eğitimi gerekliliğinde önemli bir öncü olarak görülebilir.

Okul öncesi dönem din eğitiminin diğer bir ön şartı ise çocukların gelişim özelliklerine uygun din eğitim metodolojisi geliştirmektir. Erken çocukluk dönemi genel özelliği olarak doğal bir şekilde ortaya çıkan merak etme, keşfetme, kolay inanma, oyun oynama, rol model alma, antropomorfizm gibi özelliklerin varlığının bilinmesi, din eğitiminin yöntemi hakkında yeterli ipuçları vermektedir. Geleneksel din eğitim metodunda pek başvurulmayan hatta bastırılmaya çalışılan çocuğun bu özellikleri, yeni metodolojinin temelini oluşturabilir. Bu bağlamda çocuktaki keşfetme ve merak özelliğini bastırmak yerine bu özelliği kullanarak çocukları dini konuda daha çok merak ettirmek; din eğitimi esnasında oyun oynamasını engellemek yerine oyun yöntemi ile daha çok dini konuları öğrenmeye katkı sağlayan oyunlar oynatmak; kolay inanma özelliğini kullanarak doğru ve anlayabileceği dil ve üslupla aile, çevre ve eğitim kurumlarında dini konuları ilgi çekici bir şekilde anlatmak; rol model konusunda ise yetişkin bireyler olarak çocukların dini gelişimine katkı sağlayacak hal ve davranışlarda bulunmak; önem arz etmektedir. Örneğin, çocuklara din eğitimi verilmesi esnasında güreşçi modeli diye tabir edebileceğimiz model kullanılabilir. Nasıl ki rakibine göre daha güçsüz birinin teknik kullanarak, güçlü bir rakibin gücünü ve hamlelerini, kendisine karşı kullanmak suretiyle rakibi saf dışı ederek başarılı olabiliyorsa; çocuklarda da var olan merak etme, kolay inanma, oyun oynama, rol model alma gibi güçlü özelliklerin geliştirilerek, din eğitiminde çocuğa karşı kullanılması başarılı olmada önemli bir adım olabilir. Kısacası din eğitimi esnasında çocukların özelliklerini keşfederek onlara göre usul ve metot geliştirme, iyi bir din eğitim modeli oluşturulması bakımından önceliklidir. Diğer taraftan okul öncesi kurumlarda din eğitimi için dinden öğrenme yaklaşımı önerilebilir.

Netice itibariyle din eğitimi açısından çocukları, yeterli altyapıları ve kontrolü mümkün olmayan bir sistemin içerisinde bıraktığımız gerçekliğiyle karşı karşıya kaldığımızı görmekteyiz. Bu durumda okul öncesi dönem çocuklarının din eğitimi konusu resmi kurumlarda, okul öncesi bölüm yeterliliğini kazanmış, alan bilgisi olan, özel öğretim yöntem ve metotlarına hakim, insan kaynakları açısından yeterli kurumlarca verilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Yetişmiş insan kaynağı ile okul öncesi din eğitim metodolojisinin ülkemizde gelişmesi, din eğitimcisi yetiştiren yükseköğretim kurumlarınca okul öncesi din eğitimi bölümlerinin açılmasıyla mümkündür. Bu bölümün açılabilmesi ise mezunlarının anaokullarında görev alabilmesi döngüsüne bağlıdır.

Bu bağlamda şunu söyleyebiliriz ki ülkemizde okul öncesi eğitim kurumlarında erken çocukluk dönemi din eğitimi için çoklu nedenselliğin olduğu görülmektedir. Fakat resmi veya gayri resmi din eğitim kurumları tarafından bütüncül bir yaklaşım sergilenerek birçok ön koşulların yerine getirilmesi bu

kurumlarda din eğitimi verilmesi için olasılığı arttıracak ve gerekircilik ilkesi temelinde yeterliliğe ulaşacaktır.

KAYNAKÇA

- Akto, Semra - Akto, Akif. "Okul Öncesi Öğretmenlerin Din Eğitimi Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi (Nitel Bir Araştırma)". *e-Şarkiyat İlmi Araştırmaları Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)* 9/2 (30 Kasım 2017), 1096-1121. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.342147>.
- Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi, Pegem Akedemi*. Ankara: Pegem Akedemi, 2015.
- Aram, Dorit - Ziv, Margalit. "Early childhood education in Israel: History, policy, and practice". *Handbook of International Perspectives on Early Childhood Education*. Ed. Jaipaul L. Roopnarine - James E. Johnson - Suzanne Flannery Quinn - Michael M. Patte. New York: Routledge, 2018.
- Artut, Perihan Dinç - Tarım, Kamuran. "Okulöncesi Kubaşık Öğrenme Uygulamaları : Toplama İşlemine Yönelik Bir Uygulama Örneği". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13 (2004), 1-10.
- Ay, Mehmet Emin. *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*. İstanbul, 1989.
- Bahçekapılı, Mehmet. "Finlandiya'da din eğitimi". *The Journal of Academic Social Science Studies International* 6/5 (2013), 889-922. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1537>.
- Bahçekapılı, Mehmet. "Fransa'da laiklik, İslam, Müslümanlar ve din eğitimi politikaları". *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*. 6 (2018): 11-50.
- Başkurt, İrfan. "Almanya'da Din Eğitimi". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4 (16 Nisan 2012): 109-138.
- Batır, Betül. "1940 Sonrasında Eğitim". *Türk Eğitim tarihi*. Ed. Mustafa Gündüz. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2018.
- Bilgin, Beyza. *İslam ve Çocuk*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991.
- Çakıcioğlu, Erdal. *Türkçe Sözlük*. İstanbul: Akvaryum Yayınları, 2011.
- Cihandide, Zeynep Nezahat. *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2014.
- Cinoğlu, Mustafa - Arslantaş, H. İsmail - Öztürk, Metin. "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Velilerden Taleplerinin Değerlendirilmesi". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/20 (10 Aralık 2013): 375-393.
- Çınar, Fatih. *Öğretmenlerine ve Velilerine Göre Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi. Fakülte Kitap Evi*. Isparta: Fakülte Kitapevi, 2016.
- Çoban, Mustafa. *Okul Öncesi (3-6 Yaş) Din ve Ahlak Eğitimi*. Konya: Hüner Yayınevi, 2016.
- Dam, Hasan. "Çocukluk Dönemi Din Eğitimi". *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*. Ed. Mustafa Köylü. 51-96. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2015.
- Doğan, Davut. "Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları Öğretim Programı (Okul Öncesi Dönemi) Dini Bilgiler-1 Öğrenme Alanı Kazanımları Üzerine Değerlendirme". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

Dergisi 24 (2014): 201-226.

Doğan, Recai. "Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49/2 (01 Ağustos 2008), 1-43. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000967.

Ergin, Osman. *Türk Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Matbası, 1977.

Erşahin, İsmail. "Çokkültürlülük ve Dinî Çoğulculuk Bağlamında İngiltere Okullarında Din Eğitimi". *Turkish Academic Research Review - Türk Akademik Araştırmalar Dergisi [TARR]* 3/1 (15 Haziran 2018), 99-116. <https://doi.org/10.30622/tarr.364916>.

Gander, Mary J. - Gardinel, Harry W. *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ed. Bekir Onur. 5. Baskı. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 2004.

Gündüz, Mustafa. *Osmanlı Eğitim Mirası*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2015.

Hançerlioğlu, Orhan. *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1977.

Harms, Ernest. "The Development of Religious Experience in Children". *American Journal of Sociology* 50/2 (1944), 112-122.

Karakaş, Sirel. "Nedensellik İlişkisi ve Pozitif Bilimin Amaçları Açısından Deneysel ve Korelatif Yaklaşımlar". *Klinik Psikiyatri* 5 (2002), 72-81.

Karasu, Teceli. "Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi (Muş İli Örneği)". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*. 51 (30 Haziran 2019), 479-500. <https://doi.org/10.29288/ilted.495961>.

Kildan, A. Oğuzhan. "Okul Öncesi Eğitimin Amacına İlişkin Öğretmen ve Veli Görüşleri". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 20/1 (2012): 135-150.

Köylü, Mustafa. "Batı Ülkelerinde Din Eğitimi: Genel Bir Bakış". *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/4 (01 Ekim 2017), 223-245.

Köylü, Mustafa. "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45/2 (01 Ağustos 2004): 137-154. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000190.

Köylü, Mustafa - Oruç, Cemil. *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2017.

Kuşçuoğlu, Aslıhan. *Finlandiyada Din eğitimi. Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi, 2016.

Mantar, Nurhayat - Özkoçak, Vahdet. "Anaokulu Eğitimi Almamış Çocukların Suça Eğilimi". *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences* 6/34 (2019): 605-616. <http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.4791>.

Meriç, Ayşe - Özyürek, Arzu. "Okul Öncesi Dönem Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi". *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 14 (2018): 137-166. <https://doi.org/10.26466/opus.378956>.

Milli Eğitim Bakanlığı. "Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Erken Çocukluk Eğitiminde Temel ilkelere". Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2011.

"Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği".

- Resmî Gazete. Erişim: 20 Nisan 2020.
[https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19942&MevzuatIlski=0&sourceXmlSearch=okul öncesi](https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19942&MevzuatIlski=0&sourceXmlSearch=okul%20öncesi).
- Modood, Tariq - May, Stephen. "İngiltere'de Çokkültürlülük ve Eğitim: Dahili Bir Tartışma". *Çok Kültürlülük Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi*. Ed. Recep Kaymakcan. İstanbul: Dem Yayınları, 2013.
- Nas, Mehmet. "Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi". *Talim: Journal of Education in Muslim Societies And Communities* 2/2 (2019): 289-325.
<https://dx.doi.org/10.12738/talim.2018.2.0007>.
- "Öğretim Yılına Göre Okul Öncesinde Net Okullaşma Oranı, Okul, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı". Erişim: 27 Eylül 2019.
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018.
- Öksüzöğlü, Ayşe Füsün. "Eğitim Biliminin Tarihsel Gelişimi". *Eğitim Bilimine Giriş*. Ed. Leyla Küçükahmet. 11. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.
- Oruç, Cemil. "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi : Teorik Çerçeve , Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri". *Yeni Türkiye* 58 (2014): 621-635.
- Oruç, Cemil. "İngiltere'de Okul Öncesi ve İlköğretim Okullarında Resmi Din Eğitimi I: Devlet Okulu Örneği". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/2 (01 Nisan 2013): 175-204.
- Oruç, Cemil. "Montessori Eğitim Yaklaşımının Din Eğitimine Uygulanması: Godly Play Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi* 17/38 (2019): 235-266.
<https://doi.org/10.34234/ded.552117>.
- Oruç, Cemil. "Okul Öncesi Dönem Çocuğunda Ahlaki Değerler Eğitimi". *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama* 2 (23 Temmuz 2010): 37-60.
- Oruç, Cemil. *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2014.
- Oruç, Cemil - Tecim, Erhan - Özyürek, Hilal. "Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Kişilik Gelişiminde Rol Modellik ve Çizgi Filmler". *Ekev Akademi Dergisi* 15/48 (2011): 303-319.
- Satı Bey - Sadeleştiren: Doğan, Recai. "Meşrutiyetten Sonra Maarif Tarihi". *Dini Araştırmalar* 4/11 (2001): 197-207. <https://doi.org/10.15745/da.11201>.
- Selçuk, Mualla. *Çocuğun Din Eğitiminde Dini Motifler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1991.
- Tavukçuoğlu, Mustafa. "Okulöncesi Çocuğunun Eğitiminde Din Duygusu Ve Din Eğitimi". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/14 (2002): 51-63.
- Tosun, Aybiçe - Yıldız, Kübra. "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz". *Amasya İlahiyat Dergisi* 12/June (2019), 121-151. <https://doi.org/10.18498/amailad.539556>.
- Tosun, Cemal - Çapcıoğlu, Fatma. "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi". *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 5 (2015), 705-720. <https://doi.org/10.14527/pegegog.2015.038>.

- Türk, Esra. "Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim ve Din Eğitimi". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 14/3 (01 Ocak 2014), 143-158.
- Türk, İbrahim Caner. "Osmanlı Devleti'nde Okul Öncesi Eğitim". *Milli Eğitim Dergisi*. 192 (2011);160-173.
- Ulu, Mustafa. "İnanç Gelişim Teorisi: İnanç Aşamaları". *bilimname* XXX/30 (2016), 139-139. <https://doi.org/10.21646/bilimname.20163018806>.
- Uludağ, Zekeriyya. "Determinizm ve Zorunluluk". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 8/1 (1993), 257-272.
- Vergote, Antoine - Fırat, Çev: Erdoğan. "Çocukta Din". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXII (1978), 315-329.
- Yavuz, Kerim. *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2012.
- Yazıbaşı, Muhammed Ali. "Çocukluk Döneminde Din ve Din Eğitiminin Çocuklara Kazandırdıkları". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/1 (16 Mart 2017), 309-326. <https://doi.org/10.15869/ITOBİAD.270262>.
- Yiğit, Ayşegül. "Çocuğun Gelişim Özellikleri Ve İletişim İlkeleri Doğrultusunda Ailede Din Eğitimi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22/22 (2006), 179-203. <https://doi.org/10.17120/omuifd.47183>.
- Yılmaz, Hüseyin. "Çağdaş Dünyada Din Öğretimi ve Kırgızistan'la Karşılaştırılması". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (15 Haziran 2008), 91-119.